

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמינים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאצרות אמונים

נפט'.
הלכה למעשה קימו זאת החשמונאים, כמבאר בספר 'יוסיפון' (פ"ב) שאף שבשעה שעלה בידיהם לטהר את המקדש טרם הסתיימה המלחמה הפוללת, הם לא נמנעו מלהודות ולהלל על גס חלקי זה.
בכך יש לישוב את הסבה שבנסח תפלת 'על הנסים' אנו מקדימים להודות: "על הנסים... ועל התשועות ועל הנפלאות...", ורק אחר כך אנו מזכירים: "על המלחמות", להודיע שבחסם של החשמונאים, שהקפידו להודות 'על הנסים' החלקיים אף בטרם נאחו ונצחון מלא את הניגונים.

יחידיותה של תשובת ראובן

"וישב ראובן אל הבור" (לז טו)
"אמר לו הקדוש ברוך הוא: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה" (ב"ר פד טו).
רבים תמהו על דברי המדרש: הרי כבר מצינו שאדם הראשון וקין עשו תשובה, ומדוע נחשב ראובן כמי שפתח בתשובה תחלה?
כמה באורים נאמרו בזה:

א. הרבי ר' בונים מפשיסקה באר: במסכת שבת (נה ב) אמרו חכמינו זכרונם לברכה: "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה". לפי גמרא זאת נמצא שראובן לא חטא באמת, אלא רק נכשל בנגוד עברה, ומתוך יראת שמים שבו עשה תשובה כאלו עבר עברה חמורה. בהנהגת "תשובה תחלה" - עוד לפני החטא, אכן היה ראובן ראשון.

הדברים אף מקדימים בלשון המדרש: "מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה" - לא היה אדם שילא חטא לפני, ולמרות זאת עשה תשובה.

ב. רבי יעקב אריה מרדכימיין באר: אדם הראשון וקין חזרו בתשובה רק אחר שהתנדעו לענש הצפוי להם, אך ראובן היה הראשון שפתח "בתשובה תחלה" - כי טרם נודע לו שייענש.

ג. הרבי בעל 'אמונת משה' מאלכסנדר יושב את על פי המספר על רבנו שעדיה גאון. כל יום היה ר' שעדיה גאון מסתגף ומתענה בתשובה, בהסבירו כי כיון שהתעלה ביום זה, נוספה לו השגה בגדלות הבורא, ועליו לשוב על כך שבימים הקודמים לא עבד את בוראו בהתאם להשגתו הנוכחית.

יש לומר כי אף ראובן נהג כן, וכך מובנת לשון המדרש: "מעולם לא חטא אדם" - דוקא מכת העבדה שהתקרב "לפני", שכן ראובן היה הראשון שקש צדק לשוב בתשובה מתוך התקרבנותו לבורא.

דברי אבייבי, שו"ת 'שקבע לטובה סי' מד

במסכת סנהדרין (צה ב) מבאר שכשיצא יעקב לחן קפצה לו הדרן כדי שיכול להתפלל במקום המקדש. ויש לומר כי לך התעה הקדוש ברוך הוא את יוסף כשיצא למצרים, כדי שיעבר "בשדה" - במקום המקדש [כפי שאמרו במדרש (ב"ר טו ב): "אין שדה" - אלא בית המקדש!"] ותפלה עם.

הדברים מקדימים אף בלשון הפתוח: כי כפי שיעקב ראה במקום המקדש מלאכים, ככתוב (לעיל כח ב): "ויחלם... והנה מלאכי אלקים", כך יוסף, כשהגיע למקום המקדש פגש את המלאך גבריאל המשרת בו (ראה רש"י יוסף עו א ד"ה לבוש).

תפארת יהונתן

רזי אמונים
מרמזי אמן בפרשה
לתת את הכוס על כף'
"ואתה את הכוס על כף פרעה" (מ יא)
'הכוס' - בגימטריה 'אמן', 'כף' - בגימטריה מאה. אם רוצנו לשרת ולעבד פראוי את מלך מלכי המלכים, עלינו להקפיד לתת "את הכוס על כף" - להשלים כל ברכה בעניית אמן.
תפארת צבי עמ' כט

יוסף כלל את אחיו בתפלה

"את אחי אנכי מבקש" (לז טז)
באר האדמו"ר רבי משה אליקים בריעה מקודניץ:
כלל הוא בדינו, כי כשמתפלל האדם על צרכיו, ראוי שיכלל עצמו עם ישראל אחיו. וכמבאר בגמרא (שבת יב א) שבשעה שמתפללים על החולה אומרים: "המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל", כי בזכות הרבים נשמעת התפלה יותר (רש"י ט"ז טס). ויש לומר כי מטעם זה, אף יוסף כלל עצמו עם אחיו בתפלתו. לפיכך אמר: "את אחי" - בתוך אחי, "אנכי מבקש" - את תפילתי.

באר משה

להודות אף על הצלה פוראת

"וישמע ראובן ויצלחו מידם ויאמר לא נבנו נפט" (לז כא)
יסוד גדול למד מפסוק זה רבי יוסף ישראל דייטש, רבה של באלשא ארמוני:

אף שגם בתוך הבור נתון היה יוסף בסכנה מחמת הנחשים והעקרבים שמלאוהו, מכנה התורה את מעשהו של ראובן כהצלה. זאת משום שבזכותו נצל יוסף מהסכנה הגדולה שרפחה מעליו כשבקשו אחיו להכותו

אחי יוסף דברו עמו 'לא-שלום'

"וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלם" (לז ד)
נתן היה לכתב: "ולא יכלו דברו שלום" [בלא למ"ד]. מפני מה נקטה התורה לשון: "דברו לשלם"?
פרש רבי אורי הלוי מדראי:

ידועים הם דברי המגן אברהם (תקפב א) כי הסבה שאנו אומרים בעשרת ימי תשובה: "זכרו לחיים" [בשנ"א], אף שלפי כללי הדקדוק היה עלינו לומר "זכרו לחיים" [בפת"ח], היא משום שאמירת 'לחיים' בפת"ח עלולה להשתמע פ': "לא-חיים", ויש להקפיד שלא להתפלל בראש השנה בלשון העלולה להתפרש לרעה.

על פי זה נתן לבאר אף את הפסוק שלפנינו: אחי יוסף חשבו בלבם להרע לו, על פן: "לא יכלו דברו: לשלם" אלא "לשלום" כלומר: "לא-שלום", וכדברי רש"י על אתר "שלא דברו אחת בפה ואחת בלב".

באר אורי [זאלקווא תפי"ט]

"אחד עשר כוכביא, שנים עשר שבטיא"

"הנה חלמתי חלום עוד והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי" (לז ט)

בפיוט הנודע "אחד מי יודע" הנאמר בליל פסח, אנו מזכירים את השבטים כמנגנים בחלום יוסף: "אחד עשר כוכביא". ויש להבין, הלא בפעל 'שנים' - שנים עשר שבטיא, כמזכר בפסקה הבאה, ומה טעם להזכיר תחלה רק אחד עשר מהם?

באר החתם סופר: כונתנו להזכיר בכך את הבשורה הטמונה בחלום זה, כי לעולם יהיו אחד עשר שבטים משעבדים למלך שיעמד מן השבט השנים עשר, וחלילה לא למלך מעם זר. וכפי שפרש רש"י על הפסוק (דברים לב ו): "הוא עשה וכלנו" - "מכם כהנים, מכם גביאים ומכם מלכים".

באופן נוסף באר זאת מהרא"ל צינץ על פי דברי המדרש (ב"ר פד טו) שמכך שכל יוסף את אחד עשר אחיו - ונתוכם ראובן, כאחד בחלום, התבשר ראובן שלא חטא במעשה בלהה. ויש לומר כי לפיכך הדגיש הפסוק את אחד עשר השבטים שהזכרו בחלום זה, כדי להודיע לכל כי ראובן לא חטא.
תורת משה; הגש"פ ברכת השיר

יוסף התפלל בבית המקדש

"וימצאוהו איש והנה תעה בשדה" (לז טו)
"וימצאוהו איש" - זה גבריאל (רש"י).

יש להבין מה בקשה התורה ללמדנו בצינץ כי יוסף היה: "תעה בשדה"?

באר רבנו יהונתן איבשיץ:

שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. אמן.

"האותיות א.מ.ן קודמות בסדר האל"ף בי"ת לאותיות ב.ג.ס.

ללמדנו שאחר אמן נמשך הנס" (נר ישראל) [למגיד מקודניץ] פונת חנכה).

בימי החנכה המסגלים לנסים, נתחזק בעניית אמן, וזכות זו תעמד לנו שישפנו עלינו ממרום נסים ונפלאות בכל עת ובכל שעה.

ברכת המזון - סדר ברכות המזון

הטור (א"ח כפח):

ארבע ברכות אחת

בטרם נפנה לבאר ברכת המזון, ראוי שנפרט מעט על המבנה של ברכת המזון, על פמות הברכות הכלולות בה ועל מחבריהן. כפי שהתבאר בהקדמה, מקור חיובנו להודות לה' אחר האכילה בברכת המזון הנו מן התורה. כפי שלמדנו חכמים (ברכות כא א) מפסוק מפרש (דברים ח י): "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך".

כתבו הראשונים, כי מן התורה לא נובע נסח מיחד לברכת המזון, ובמי קדם היה כל אחד מברך אחר מזונו ונסח אישי משלו. במהלך הדורות תקנו משה, יהושע, דוד, שלמה ואנשי פנסת הגדולה את ארבע הברכות שאותן אנו אומרים כיום, כל ברכה בזמנה, כפי שייבא להלן (רשב"א ברכות מח ב).

כך, אף על פי שנהגים אנו לכנות את הברכה: 'ברכת המזון' - בלשון יחיד, בפעל כולל נסח ברכת המזון שלפנינו ארבע ברכות שאותן קצו חכמינו זכרונם לברכה יחדו (ברכות מח א). עוד כתבו הפוסקים כי חלוקות ברכות אלו זו מאז; שלוש מהן - חיובן מהתורה: 'ברכת הן', 'ברכת הארץ' ו'ברכת בונה ירושלים', וכן שמקור שלשן הוא מהפסוק: "ואכלת ושבעת וברכת", על פי הן נחשבות כברכה אחת (לבוש א"ח כפח א). הברכה הנוספת - חיובה מדברי חכמים, והיא ברכת 'הטוב והמטיב' (שלחן ערוך א"ח כפח א).

סדר השתלשלות חבור הברכות

סדר השתלשלות תקנת מנהגי ברכות המזון הובא בדברי הגמרא בברכות (מח א) בלשון זו:

"אמר רב נחמן: משה תקן לישראל ברכת הן בשעה שירד להם מן יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שזכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים; דוד תקן על ישראל עמו ועל ירושלים עירו, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב - ביבנה תקנוה, כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנא: אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב, 'הטוב' - שלא הסריחו, והמטיב - שנתנו לקבורה. תנו רבנן, סדר ברכת המזון כפי היא: ברכה ראשונה - ברכת הן, שניה - ברכת הארץ, שלישית - בונה ירושלים, רביעית - הטוב והמטיב".

אמנם יש לדעת, כי כל שלוש הברכות הראשונות נלמדות מלשון הפסוק, ובדאי נהגו לברכן אף לפני הפסח שחברו להן דוד, שלמה ודוד מסדר הברכות. אלא שנסח אחר היה בידיהם, ובקמשה הדורות החיובוהו לפי הענין. וכמו כן אף הנסח המצוי בידינו כיום, אינו אותו הנסח שתקנו הקדמונים את הברכות, וכפי שכותב

"ולא למימרא שלא ברכו אותם עד שבא דוד ושלמה, דהא דריש להו כולהו מקרא. אלא הם תקנו המיטבע לפי מה שנתוסף טובה לישראל. דודאי קדם הכבוש ובגין הארץ לא אמרו כמו אחר הפסח והבגין, כמו שאין אנו אומרים מטבע שבעדו דוד ושלמה, שאנו מבקשים להחזיר המלכות ולבנות הבית, והם היו מבקשים להמשיך שלות הארץ והמלכות והבית".

רמזים לסדר ברכות המזון

דורשי רשומות מצאו סמך לארבע ברכות המזון מלשון ברכת יעקב לבניו (בראשית מט כח): "ברכת שדים ורחם"; "שדים" - אלו ברכות המזון שתקנו 'שלמה, דוד, יהושע, משה, ורחם' - אלו רמ"ח תבות שבקריאת שמע פאחד יונקים ישראל את כל השפע הנתון להם בעולם הזה (פ' יהודיע ברכות פס).

רמז נוסף לשלש ברכות המזון שחיובן מדאורייתא למד רבי חיים אחי המהר"ל מפראג מהכתוב שבאמר בלשון (שמות כה כד): "וצפית אתו זהב טהור", "זהב" ראשי תבות: "זן, הארץ, בונה" (אגרת הטיוח חלק הרמז א אות ט).

ביתר פרוט הוסיף וכתב המטה משה (עמוד העבודה שטא): "אם תרצה לעשות שמירה לעשרך כאדם שעושה צפוי לדבר להשתמר מקלוקל והפסד, אז וצפית אתו זהב טהור". רצה לומר הנהר בברכות, והן המה הצפוי שיתקיים בידי ויתרבה ויתברך העשר ההוא. וזהו וצפית אתו זהב טהור, רמז לה ברכות של ברכת המזון מן התורה זה"ב...".

עוד כתב ה'תוספות יום טוב' (אבות ג א), כי שלוש הברכות הראשונות הן כנגד תורה, נביאים וכתובים; הברכה הראשונה תקנה משה, שהוא שכתב את התורה, השניה תקן יהושע, שספרו הוא הראשון בספרי הנביאים, והשלישית - כתובה דוד ושלמה, שספריהם, תהלים ומשלי, פותחים את סדר הכתובים.

עוד אמר ה'דמשק אליעזר' מו"ז נ"ז (תקנא ע"י סו), כי שלוש הברכות שחיובן מדאורייתא נתקנו כנגד שלשת האבות: 'הן' כנגד אברהם אבינו שהיה זן ומפרנס אורחים על שלחנו, 'הארץ' כנגד יצחק אבינו שעליו נאמר (בראשית כו ב): "ויזרע יצחק בארץ", 'בונה ירושלים' כנגד יעקב אבינו שעליו נאמר (וי' יב): "ויבא יעקב שלם", וכן אנו חותמים אותה ביבנה ברחמי ירושלים, כנגד יעקב שמתוה היא מדת הרחמים. וברכת 'הטוב והמטיב' שחיובה מדרבנן, נתקנה כנגד דוד המלך שנקרא "טוב ראי" (שמואל א טו ב).

הכלב שרד עד למלוי שליחותו

הספור שלפניכם ספר מפי בעל המעשה, ר' חיים צבי סלומון, מיוצאי העיר האלמיו, אשר עבר את מארעות השואה האימה ובנסי נסים זכה להנצל ממנה, כנצר יחיד למשפחה ענפה ומפארת שנוכחה בשנות האדם.

ברשותו של ר' חיים צבי שני ספרי תורה עתיקים שעברו במשפחתו מדור לדור ויחסו לצדיקי עולם מדורות עברו. למרות השנים הרבות וההרפתקאות שעברו עליהם, הם שמורים היטב ואף ראויים לקריאה. בתקופה שקדמה לשואה יצא שמעם הטוב של הספרים למרחקים, ורבני העיר כמו גם אורחים נכבדים שנקלעו למקום היו מבקשים לקרא דוקא בהם, תוך שהם מתפעלים מיפיהם המיוחד.

כאמור, נותר ר' חיים צבי נצר יחיד למשפחתו הענפה שנקודה קלה על קדושה, אולם בארץ פלא גם ספרי התורה המיוחדים ונתרו עמו לפלטה. עבודה מפתיעה זו פרוכה בספור מפלא ובנסי גלוי שאותו היה מספר ר' חיים צבי לעת קומא. הרי הוא לפינכים:

בפרץ מלחמת העולם השנייה, היה ר' חיים צבי תלמיד בישיבתו של הגאון רבי יהודה סג"ל רוזנר מסעקלהיד הי"ד. הוא ישב בשקידה על התורה ועל העבודה, כשלפניו התבשר במברק בהול מביתו, כי נשלח אליו מהשלטונות ההונגריים צו גיוס למחנה עבודה, והוא נדרש למלא אחריו באופן מידי, שאם לא כן תיו נתונים בסכנה.

חיים צבי המבנה לדפק מידי על דלת ביתו של מורו ורבו. הוא הבינ כי אין לו דרך להתחמק מהצו, אך בקשת בטרם יצא להפרד ממורו ורבו ולבקש ממנו ברכה להצלחה ולשמירה בדרך ההספנת שלפניו.

הרב שפאב את כאב תלמידו, תפש את ידו בידיו הקדושות ושאלו: "חיים צבי, האם מוכן אתה להתחייב כי לעולם לא תנתק את הקשר הנצחי הקיים בינך לבין קונך ולו לרגע אחד?".

חיים צבי הפתע מהשאלה, אך ללא הסוס של רגע אשר את התחייבותו. "אם כן", אמר הרב תוך שהוא מניח ידיו על ראש תלמידו, "הנני לברכה כי בזכות שמירתך על הקשר שבין לבין הקדוש ברוך הוא, אף הוא ישמרך ויצילך בכל אשר תפנה ותלך".

מאיד בברכתו של הרבי פנה חיים צבי לדרכו. ימים קשים ורצופי סכנות היו לפניו, אולם ברכתו של הרבי עמדה כל העת לנגד עיניו, והוא חש כי היא זו שמנחה צלח את כל המארעות והיסורים הרבים שפקדוהו במהלך ימי השואה.

שנת תש"ה, זה עתה הסתיימה הפלחמה כשהיא מותירה אחריה את חיים צבי בודד ונלמוד ללא קרוב וגואל. בזו אחר זו הגיעו לאזניו השמועות על שלשות על אבדן כל בני משפחתו, יחד עם חבריו לפסל הישיבה ובראשם מורו ורבו הגה"ק מסעקלהיד זצ"ל, שפכלם עלו על המוקד על קדוש שמו ותרבו.

בלב קלא וגון הוא שב לעיר מולדתו ובקש למצא את בית הוריו, ובמקום זאת מצא תלי תלים של חרבות.

הוא התישב על אחת מהאבנים והחל למר בכי. הוא זכה על משפחתו הענפה שנוכחה, על רבותיו, על חבריו ועל מכריו שעזבוהו לאנחות. לפתע נזכר בספרי התורה הנדירים והקדושים שהיו חביבים עליו כבבת עינו, ובכיו הלך ונבר.

תחושה בלבו גרמה לו להאמין כי הספרים עיזו קמיים, והוא נמלא בתשוקה בלתי מוגנת

למוצאם ולאוספם אל חיקו, כמזכרת נצח למשפחתו שזמנה בעשו. שוב פרץ הוא בככי מר. הפעם היה זה בכי של תפלה נרגשת. הוא התחנן במו לבו לפני היושב במרומים כי יאיר את עיניו למצא את הספרים האבודים, וכך התמוגג בדמעותיו משך זמן ארוך כשהוא אינו מצליח להרגע.

עודו שקוע בכייו ובתפלתו, ולפתע נגער לקול נביחות רמות שקרבו ובאו. הוא הרים את עיניו והבחין בכלב שהתקרב לעברו. הכלב היה מפר לו היטב, ועד מהרה הוא נזכר מהיכו; היה זה כלב השמירה המשפחתי שלהם. כמשתפחה עשייה ומרבת אמצעים, נקקו הם לשרותיו של כלב זה כדי להבריח גנבים ושאר אורחים בלתי רצויים מבית העסק שבביתם. למרבה הפלא נותר הכלב בחיים.

כפי הנראה זהה אותו הכלב בחוש ריחו המפתח, ומשהבחין בו החל להתקרב לעברו תוך שהוא נובח באופן משנה, שדמה יותר ליללה מלביקה. הכלב התחפז בו בחזקה, כרומו לו לבוא אחריו.

חיים צבי שבעבר נוכח את פעם בתבונתו המיוחדת של כלב זה, לא התעלם מרמיוותיו. הוא קם ממקומו והחל לצעד אחר הכלב. הכלב התרחק משכינת מגוריו והוביל את חיים צבי הנדהם לעבר שדה חטה נטוש. בנקדה מסוימת נעצר והחל להגביר את יללותו, תוך שהוא מנסה לחפר באדמה היבשה שמתחתיו.

חיים צבי נחלץ לעזרתו. מאי שם הוא הרים פסת מתכת, והחל לחפר בעזרתה באדמה, אלא שאף לאחרי שחפר בור גדול למדי לא גלה דבר. הוא הסיק מן כפי הנראה כבר נחשף המטמון. הכלב לא ותר. הוא הגביר את קצב יללותו ונקע בגליו כמורה לו - אל תתאש, המשך לחפר!

חיים צבי המשיך לחפר עד שהגיע לעמק של כשני מטרים וחצי. לפתע נתקלו בידיו בחפץ קשה. הוא חפר סביב החפץ עד שהצליח לבסוף להוציאו. היה זה ארגז עץ גדול אטום. בידים רועדות הוא הסייר את המכסה... בתוכו שכנו ספרי התורה היקרים, כשהם שלמים ללא כל פגע. לצדם היו מנחים כתר התורה המפאך ויתר כלי הקדש.

כששמחה עצומה ממלאת את לבו פנה ללכת מהמקום, תוך שהוא גורר אחריו את הארגז היקר, אך הפכל לו ותר. הוא המשיך לללל, וחיים צבי הבין שעליו לחפר עוד. הוא חפר קמעא ונתקל בארגז נוסף. בארגז זה היו תכשיטים וחפצי ערך רבים, ששונים הגיע לסכום עצום.

בעמל רב נשא חיים צבי את הארגזים היקרים ותר אחר מקום מבטחים. הכלב המשיך לצעד עמו וללוותו למשך כמה ימים, עד שמת לאחרי שמלא את שליחותו באנאונות יתרה.

הרכוש הרב שהיה בידיו סיע לו להשתתם ולהתבסס, ויחד עם כמה שרידים מקימו מחדש את חרבות הקהלה. הם חיו במקום שנים מספר, עד שבשלב מסים החליטו לעלות ולהשתתם בארץ הקודש.

חיים צבי השתתם בקרית אוננו ואת ספרי התורה העביר למשמרת בבית הפנסת המקומי, שם שמורים הם בבטחה עד עצם היום הזה.

טיב הקהלה תשע"ב עמי קסו

על עמודי